SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

5-son (4-jild)

2024

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SPR1342V4I5Y2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5 (4) - 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймахамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалохонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликов Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Рахман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич - юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна - педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васила Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Карамаддиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович –сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич –сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI
4-jild, 5-son (May, 2024). -498 bet.

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Ismoilov Ubaydulla Mamat oʻgʻli
OHANGARON VODIYSI AHOLISINING QADIMGI VA OʻRTA ASRLAR DAVRI MAFKURAVIY DUNYOSI (SUYURLITEPA YODGORLIGIDAN TOPILGAN MODDIY MANBALAR ASOSIDA) 16-26

Elmuratov, Bahodir Abdugapporovich
KALTAMINOR MADANIYATINING GENEZISI MASALALARI 27-33

Nafiddinova, Xosiyat Ravshanovna
OILAVIY MAROSIMLAR VA ULARNING TARIXIY ADABIYOTLARDA YORITILISHI 34-37

Eshmoʻminov, Ozodbek Ziyodulla oʻgʻli
DEMOGRAFIK JARAYONLARNING BORISHI: SURXON VOHASI MISOLIDA (1925-1946 YY.) 38-41

Akobirov, Mirjalol Ximmatovich
SULTON JALOLIDDIN MANGUBERDINING YAQIN SHARQ VA KICHIK OSIYO DAVLATLARI BILAN DIPLOMATIK ALOQALARI 42-46

Маматалиева Сурайё Бобомуратовна
ШИША ВА ШИШАСОЗЛИК ТАРИХШУНОСЛИГИ 47-52

Далакьян, Жанна Сейрановна
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ МОЛОДЕЖИ ВОЗМОЖНЫЕ ПУТИ РЕШЕНИЯ 53-56

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Эргашев, Рахматулла Хидирович, Узақов, Жамшид Норбоевич
ЗИЁРАТ ТУРИЗМ ТАРМОҒИНИНГ ИҚТИСОДИЙ ВА ИЖТИМОИЙ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ЙЎЛЛАРИ 57-62

Очилов, Фарходжон Шавкатжон ўғли
БАҲОЛАНГАН МАЖБУРИЯТЛАР АУДИТИДА ИЧКИ НАЗОРАТ ТИЗИМИНИ ЎРГАНИШ ҲАМДА БАҲОЛАШ 63-71

Raxmatov, Adxam Itolmasovich
TURIZM SOHASIDA MALAKALI KADRLAR TAYYORLASH VA BANDLIGINI TA'MINLASHNING XORIJIY MAMLAKATLAR MODELLARI TAHLILI 72-80

Murodova, Nargiza Utkirovna
BARQAROR TURIZM MARKETING STRATEGIYASI SIFATIDA 81-85

Мадаминов, Инъомжон Озодович
КОРХОНАЛАР ИНВЕСТИЦИОН ВА ИННОВАЦИОН ФАОЛЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА СОЛИҚЛАРНИНГ ЎРНИ 86-93

Abdusalomov, Jaxongir O'ktam o'g'li
TIJORAT BANKLARIDA JISMONIY SHAXSLAR KREDITLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI 94-101

Кулибоев, Азамат Шоназарович
ДАВЛАТ ТИББИЁТ ТАШКИЛОТЛАРИДА МОЛИЯВИЙ АКТИВЛАР ҲИСОБИ ВА НАЗОРАТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 102-111

Мараимова, Умида Исмаилжановна
КОРХОНА БОШҚАРУВИ АМАЛИЁТИДА МАРКЕТИНГ ДАСТУРЛАРИНИ АМАЛ ҚИЛИШИГА БАҒИШЛАНГАН КОНЦЕПЦИЯЛАР 112-120

Askarova Sevara Baxtiyorovna
RAQAMLI IQTISODIYOT DAVRIDA BIZNES VA TADBIRKORLIKNING AHAMIYATI 121-125

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна
ИЛК ЎРТА АСРЛАР ШАРҚ САНЪАТИДА РОМАНТИК ЙЎНАЛИШНИНГ ЭСТЕТИК АСОСЛАРИ 126-133

Rizaev, Nodir Sobirovich
XX ASR BOSHLARIDA BUXORO JADIDLARINING IJTIMOIY- SIYOSIY QARASHLARI........ 134-138

Шукруллаева Гулчеҳра Насруллаевна
ЖАЗО ГЕНЕЗИСИДАГИ АХЛОҚИЙ МУҲИТ ЖАРАЁНИНИ КОНЦЕПТУАЛ ТАДБИҚ ЭТИШНИНГ ФАЛСАФИЙ МАСАЛАЛАРИ 139-144

Shokirov Toxirjon Nurmamatovich
MADANIYAT VA SAN’AT FALSAFASINING BAHS MAVZULARI 145-149

Ulug‘murodov Elyor Saydulloevich
GNOSEOLOGIYADA TASAVVUFIY TAJRIBANI O‘RNI VA AHAMIYATI 150-154

Ganiev Sherxon Meytanboevich
HOZIRGI DAVR FANI VA FALSAFASIDA MADANIY VA MA’NAVIY-AXLOQIY TANLOVNI NAMOYON BO‘LISH SHAKLLARI 155-164

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Dalieva Madina Xabibullaevna, Kristian Kapone, Satibaldiyeva Nigora Alimqul qizi
TERMINOLOGIYADA TERMIN VA UNGA TENG BO‘LGAN TUSHUNCHALARNING TADQIQI 165-178

Chorieva Iroda Kurbonboevna
TARKIBIDA TIBBIYOT XODIMLARI NOMLARI BO'LGAN INGLIZ VA O’ZBEK MAQOLLARINING TURLI HUSUSIYATIGA KO'RA TASNIFI 179-183

Sharipov, Abdulaziz Akmalovich
GID-TARJIMONLAR NUTQINING O‘RGANILISH ASPEKTLARI 184-188

Urinova Tursunoy Urin kizi
LIBOS DIZAYNI VA MODASINING SHAKLLANISH VA RIVOJLANISH DAVRLARI HAMDA YO’LLARI 189-193

Норматова Шоира Умаровна, Абдурахманова Меҳрибон Дустмурадовна
ТИЛ ТАЪЛИМИДА БАДИИЙ АДАБИЁТ ЎҚИТИШ УСУЛЛАРИ 194-199

Eshniyazova Maysara Beknazarovna
«SIROJUL MUSLIMIN” VA «ARBA’IN” ASARLARIDA G’OYAVIY-BADIIY TAHLILI 200-208

Nazarov, Sardor Shamurodovich
INGLIZ VA O‘ZBEK TILI SO'Z BIRIKMALARI STRUKTUR-SEMANTIK XUSUSIYATLARNING QIYOSIY ASPEKTDA O‘RGANILISHI 209-213

Bazarbaeva Albina Mingaliyevna
RANG TURLARI VA ULARNI TAHLIL QILISH: SEMANTIK VA STILISTIK 214-218

Бердиева, Зулфия Сафаровна
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ АНТРОПОНИМОВ В НЕМЕЦКИХ СКАЗКАХ 219-223

Адилова Дилором Кадировна
ЎЗБЕК ВА РУС ТИЛЛАРИДАГИ ШЕЪРИЙ МАТНЛАРДА “АЁЛ” ШАХСИЙ ФАЗИЛАТЛАРИНИ ИФОДАЛОВЧИ СЎЗЛАРНИНГ СЕМАНТИК МАЙДОНИ ТАСВИРИ 224-230

Хасанова Юлдуз Мухтор қизи
ШАРҚ ВА ҒАРБ ҲАЙВОНЛАР ҲАҚИДАГИ ЭРТАКЛАРИДА “АХЛОҚ” МОТИВИНИНГ БАДИИЙ КОНЦЕПТУАЛЛАШУВИ 231-236

Олимова Хуршида Вайдиллаевна
ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА ЛАҚАБЛАРНИНГ СТИЛИСТИК ИМКОНИЯТЛАРИ 237-243

Polvonniyozova Mahliyo O’ktamjon qizi
IKKINCHI TILNI EGALLASHDA AFFEKTIV OMILLARNING ROLI 244-247

Normamatov Farrux Komiljon o’g’li
YAXSHILIK KONSEPTINING INGLIZ MILLIY MADANIYATIDAGI AHAMIYATI 248-253

Yakubov Faxriddin
SAYLOVOLDI SIYOSIY DISKURSI XUSUSIYATLARI 254-259

Bekmuratova Dilbar Xushmamatovna
TA’LIM TERMINOLOGIYASIDAGI ANTONIMIM: TAHLIL VA PEDAGOGIK AMALIYOT UCHUN MA’LUMOTLAR 260-264

Sharofova Sevinch Jamoliddin qizi
OMON MATJON SHE’RIYATIDA ALLITERATSIYA 265-269

Amonova Dilshoda Azamatovna
ERTAKLARNING BOLALAR ADABIYOTIDAGI O’RNI 270-276

Tuxtayeva Dildora Zokirovna
INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA INSON AQLIY QOBILIYATINI IFODALOVCHI FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING STILISTIK XUSUSIYATLARI 277-281

Sattorova Nafisa Isomidinovna
OYBEK IJODIDA BADIIY KONSEPTNING VOQELANISHI 282-285

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Абдурахманова Нодирахон
ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ БЛОКЧЕЙН И СМАРТ-КОНТРАКТОВ (СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ) 286-290

Турғунов Мурoджон Турсунбоевич
“АВЕСТО”ДА КИШИЛАР ЎРТАСИДАГИ ЎЗАРО МУНОСАБАТЛАРИГА ВА ОДОБ-АХЛОҚҚА ҚАРШИ ЖИНОЯТЛАРНИНГ ИФОДАЛАНИШИ 291-298

Султонов Мухсинжон Муқимович
АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИБ ЎЗГАЛАРНИНГ МУЛКИНИ ТАЛОН-ТОРОЖ ҚИЛИШ ТУШУНЧАСИ 299-309

Ходжиев Юнус Мухитдинович
АХБОРОТ ХАВФСИЗЛИГИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАЪМИНЛАШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ 310-315

Makhmudova Khurmat Mukhtorovna
MEHNAT HUQUQINING KONSTITUTSIYAVIY ASOSLARI VA KAFOLATLARI 316-330

Nurullayev Shoxrux Shuxratillayevich
QURILISH SOHASIDA ATROF-MUHITNI HUQUQIY MUHOFAZA QILISHDA RAQAMLASHTIRISH VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR 331-337

Otamirzayev Oybek Murodullo o'g'li
OʻZBEKISTONDA PLASTIK CHIQINDILARDAN FOYDALANISHNI CHEKLASHNING HUQUQIY MASALALARI VA XORIJ TAJRIBASI 338-341

Safarov Jamshid Ismoilovich
XALQARO HUQUQ DOKTRINASIDA SHARTNOMA MAJBURIYLIGIGA ROZILIKNI IFODALASH INSTITUTINING SHARTNOMANING HAQIQIY EMASLIGI, AMAL QILISHINI BEKOR QILISH, TUGATISH VA TO'XTATIB TURISHDA AHAMIYATI 342-349

Шарипов Санжар Собирович, Бозоров Азимжон Ахатович
ОММАВИЙ ТАДБИРЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА ЎТКАЗИШ ВАҚТИДА ЖАМОАТ ТАРТИБИНИ САҚЛАШ ФАОЛИЯТИНИ БОШҚАРИШНИНГ МОҲИЯТИ, АҲАМИЯТИ ВА ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ 350-357

Normurodova Behro'za Xolmo'minovna
RAQAMLI OCHIQ MANBALAR VA ULARDAN RAQAMLI KRIMINALISTIKADA FOYDALANISH 358-366

Неъматов Азизбек Ғолибжон ўғли
ДАСТЛАБКИ ТЕРГОВДА ЖИНОЯТЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ ВАЗИФАСИНИНГ МОҲИЯТИ ВА АҲАМИЯТЛАРИ 367-373

Дадабоева Дилфуза Нурматовна
ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТИДА НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРНИНГ ИШТИРОКИ АҲАМИЯТИ 374-378

Oʻrazbayev Laziz Shuhrat oʻgʻli
MUHIM RAQAMLI INFRATUZILMALARGA NISBATAN AMALGA OSHIRILADIGAN HUJUMLAR VA ULARNING OLDINI OLISH 379-383

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Xudoyberganov Doniyor Yangiboy oʻgʻli
BOSHLANG`ICH SINF O`QUVCHILARINING KOGNITIV KOMPETENTSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING ZARURIYATI 384-388

Xazratov Fazliddin Xikmatovich
OBYEKTGA YOʻNALTIRILGAN DASTURLASH TILLARI ORQALI TALABALARNING KASBIY KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH 389-393

Khojamkulov Rasulbek Kurbon ogli
BOʻLAJAK MUHANDISLARNI LOYIHALASH KOMPETENTSIYALARINI KOMPYUTER GRAFIKASI YORDAMIDA RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI 394-398

Закирова Зулхумор Зоиржоновна
МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМ ОЛИШ ШАКЛИ СИФАТИДА ТАНҚИДИЙ ФИКРЛАШ ҚОБИЛИЯТИНИ ОШИРИШДА ЎҚИТУВЧИ САВОЛ ЖАВОБЛАРИНИ ЎРНИ 399-404

Eshnazarov Murod Karimovich
BOʻLAJAK OʻQITUVCHILARNI GERMENEVTIK YONDASHUV ASOSIDA KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNI TAKOMILLASHTIRISH 405-410

Mengliqulov Xayrulla Aliqulovich
TALABA QIZLARNING SUZISH MALAKA VA KO’NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA DIFFERENSIAL YONDASHUV 411-415

Komilova Dildora Gulamjonovna
INGLIZ TILI OʻQITISH BOʻYICHA IQTISODIYOT TALABALARINING KASB-KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH 416-420

Turdimurodov Dilmurod Yo’ldoshevich
SPORTCHILARNING BOKSDAGI TEXNIK HARAKATLARIGA MOSLASHISH REAKSIYALARI 421-426

Abdullayev Dilshod Xamidullo o’g’li
BOLALARGA HARAKATLI O’YINLARNI O’RGATISH SHARTLARI VA USULLARI 427-432

Axmedov Akmal Yusufovich
OLIY TA’LIM JARAYONIDA BOʻLAJAK PSIXOLOGLARNI KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNING MUHIM MEZONLARI 436-440

Donisheva Gulroʻy Axrorqul qizi
CHET TILINI OʻRGANISH JARAYONIDA AKTDAN FOYDALANISH 441-444

Qurbonboyeva Dilfuza Shukur qizi
TALABALARNING MULOQOT KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH 445-449

Эркабоев Ойбек Мухаммаджонович
ТЕМПЫ ПРИРОСТА ПОКАЗАТЕЛЕЙ СПЕЦИФИЧЕСКИХ КООРДИНАЦИОННЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ 6 ЛЕТ 450-456

Абатов Жалғасбай Орынбаевич
ТАСВИРИЙ САНЪАТ ДАРСЛАРИНИ ТАРИХ ФАНИГА БОҒЛАБ ЎҚИТИШ 457-463

Akramjonova Feruza Akramjonovna
MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTIDA INNOVATSION TA’LIM MUHITINING TA’LIM - TARBIYA JARAYONIGA TA’SIRI 464-468

Mahmudova Zulfiya Xomitovna
MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTI VA OILA HAMKORLIGI 469-476

Abduvosiyeva Mahmuda Xamidullo qizi
XITOY TA’LIM TIZIMINING OʻZIGA XOS JIHATLARI 477-483

Boboqulov Chori Urolovich
BOSHLANG’ICH SINF O’QUVCHILARIDA AQLIY QOBILIYATLARNI SHAKLLANTIRISHDAGI PEDAGOGIK MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMI 484-489

Есанова Гулчеҳра
ЁШ ФУТБОЛЧИЛАРНИ ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯЛАШ ТАМОЙИЛЛАРИ ВА УСУЛЛАРИ 490-497

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES
Volume 4, Issue 5 (may, 2024). -500 p.

CONTENTS

07.00.00 – HISTORICAL SCIENCES

Ismailov Ubaydulla Mamat ugli
THE IDEOLOGICAL WORLD OF THE ANCIENT AND MEDIEVAL POPULATIONS OF THE OHANGARON VALLEY (BASED ON MATERIAL SOURCES FOUND AT THE SUYURLITEPA SITE) 16-26

Elmuratov, Bakhodir Abdugapparovich
QUESTIONS OF GENESIS OF KELTAMINORA CULTURE.......... 27-33

Nafiddinova, Khosiat Ravshanovna
FAMILY CEREMONIES AND THEIR COVERAGE IN HISTORICAL LITERATURE 34-37

Eshmominov, Ozodbek Ziyodulla ugli
PROGRESS OF DEMOGRAPHIC PROCESSES: THE CASE OF SURKHAN OASIS (1925-1946 YY.) 38-41

Akobirov, Mirjalol Ximmatovich
DIPLOMATIC RELATIONS OF SULTAN JALOLIDDIN MANGUBERDI WITH THE STATES OF THE MIDDLE EAST AND ASIA MINOR 42-46

Mamatalieva Surayyo Bobomuratovna
HISTORIOGRAPHY OF GLASS AND GLASSMAKING 47-52

Dalakyan, Janna Seyranovna
CURRENT PROBLEMS OF SPIRITUAL AND MORAL CULTURE YOUTH POSSIBLE SOLUTIONS 53-56

08.00.00 – ECONOMIC SCIENCES

Ergashev, Rahmatulla Khidirovich, Uzakov, Jamshid Norboyevich
WAYS TO INCREASE THE ECONOMIC AND SOCIAL EFFICIENCY OF THE PILGRIMAGE TOURISM NETWORK 57-62

Achilov, Farkhodjon Shavkatjon o'g'li
STUDYING AND ASSESEMENT OF THE INTERNAL CONTROL SYSTEM IN THE AUDIT OF PROVISIONS 63-71

Rakhmatov, Adkham Itolmasovich
ANALYSIS OF FOREIGN COUNTRY MODELS OF TRAINING AND EMPLOYMENT OF QUALIFIED PERSONNEL IN THE FIELD OF TOURISM 72-80

Murodova, Nargiza Utkirovna
SUSTAINABLE TOURISM AS A MARKETING STRATEGY 81-85

Madaminov, Inomjon Ozodovich
THE ROLE OF TAXES IN ENSURING INVESTMENT AND INNOVATION ACTIVITY OF ENTERPRISES 86-93

Abdusalomov, Jahongir O'ktam o'g'li
DIRECTIONS FOR IMPROVING PERSONAL LOANS IN COMMERCIAL BANKS 94-101

Kuliboyev, Azamat Shonazarovich
IMPROVING ACCOUNTING AND CONTROL OF FINANCIAL RESOURCES IN STATE MEDICAL ORGANIZATIONS 102-111

Maraimova, Umida Ismailjanovna
CONCEPTS DEDICATED TO THE IMPLEMENTATION OF MARKETING PROGRAMS IN ENTERPRISE MANAGEMENT OPERATIONS 112-120

Askarova Sevara Bakhtyorovna
THE IMPORTANCE OF BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP IN THE ERA OF THE DIGITAL ECONOMY 121-125

09.00.00 – PHILOSOPHICAL SCIENCES

Urokova Aysuluv Jamoliddinovna
AESTHETIC FOUNDATIONS OF ROMANTIC DIRECTIONS IN EASTERN ART OF THE EARLY MIDDLE AGES 126-133

Rizayev, Nodir Sobirovich
SOCIO-POLITICAL VIEWS OF BUKHARA'S JADIDS AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY 134-138

Shukrullaeva Gulchehra Nasrullaevna
PHILOSOPHICAL ISSUES OF CONCEPTUAL IMPLEMENTATION OF THE PROCESS OF THE MORAL ENVIRONMENT IN THE GENESIS OF PUNISHMENT 139-144

Shokirov Takhirjon Nurmamatovich
KEY TOPICS OF PHILOSOPHY OF CULTURE AND ART 145-149

Ulugmuradov, Elyor Saidulloevich
THE PLACE AND SIGNIFICANCE OF MYSTICAL EXPERIENCE IN GNOSEOLOGY 150-154

Ganiyev Sherxon Meytanbayevich
FORMS OF MANIFESTING CULTURAL AND SPIRITUAL-MORAL CHOICE IN THE SCIENCE AND PHILOSOPHY OF THE PRESENT PERIOD 155-164

10.00.00 – PHILOLOGICAL SCIENCES

Dalieva Madina Xabibullaevna, Christian Capone, Satibaldieva Nigora Alimqul qizi
THE STUDY OF TERM AND ITS EQUIVALENT CONCEPTS IN TERMINOLOGY 165-178

Chorieva Iroda Kurbonboevna
CLASSIFICATION OF ENGLISH AND UZBEK PROVERBS CONTAINING THE NAMES OF MEDICAL PERSONNEL ACCORDING TO DIFFERENT CHARACTERISTICS 179-183

Sharipov, Abdulaziz Akmalovich
STUDY ASPECTS OF SPEECH OF GUIDE-INTERPRETERS 184-188

Urinova Tursunoy Urin kizi
PERIODS AND WAYS OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF DRESS DESIGN AND FASHION 189-193

Normatova Shoira Umarovna, Abduraxmanova Mehribon Dustmuradovna
METHODS OF TEACHING ARTISTIC LITERATURE IN LANGUAGE EDUCATION 194-199

Eshniyazova Maysara Beknazarovna
IDEALOGICAL AND ARTISTIC ANALYSIS IN THE WORKS OF «SIROJUL MUSLIMIN” AND «ARBA'IN” 200-208

Nazarov, Sardor Shamurodovich
A COMPARATIVE STUDY OF STRUCTURAL-SEMANTIC CHARACTERISTICS OF ENGLISH AND UZBEK LANGUAGE WORD COMBINATIONS 209-213

Bazarbaeva Albina Mingaliyevna
COLOUR TYPES AND ANALYSIS: SEMANTIC AND STYLISTIC 214-218

Berdieva, Zulfiya Safarovna
USE OF ANTHROPONYMS IN GERMAN FAIRY TALES 219-223

Adilova Dilorom Kadirovna
DESCRIPTION OF THE SEMANTIC FIELD OF WORDS THAT REPRESENT THE PERSONAL QUALITIES OF A" WOMAN " IN POETIC TEXTS IN UZBEK AND RUSSIAN 224-230

Khasanova Yulduz Mukhtor kizi
LITERARY CONCEPTUALIZATION OF THE MOTIF "MORALITY" IN THE TALES ABOUT ANIMALS OF THE EAST AND WEST 231-236

Olimova Khurshida Vaydillaevna
STYLISTIC POSSIBILITIES OF NICKNAMES IN ENGLISH AND UZBEK 237-243

Polvonniyozova Mahliyo O'ktamjon qizi
THE ROLE OF AFFECTIVE FACTORS IN SECOND LANGUAGE ACQUISITION 244-247

Normamatov Farrukh Komiljon ugli
THE SIGNIFICANCE OF THE CONCEPT OF GOODNESS IN ENGLISH NATIONAL CULTURE 248-253

Fakhriddin Yakubov
CHARACTERISTICS OF ELECTORAL POLITICAL DISCOURSE 254-259

Bekmuratova Dilbar Xushmamatovna
ANTONYM IN EDUCATIONAL TERMINOLOGY: ANALYSIS AND IMPLICATIONS FOR PEDAGOGICAL PRACTICE 260-264

Sharofova Sevinch Jamoliddin qizi
ALLITERATION IN THE POETRY OF OMON MATJAN 265-269

Amonova Dilshod Azamatovna
THE IMPORTANCE OF FAIRY TALES IN CHILDREN'S LITERATURE 270-276

Tukhtaeva Dildora Zokirovna
THE STYLISTIC FEATURES OF PHRASEOLOGICAL UNITS DENOTING HUMAN INTELLECTUAL ABILITIES IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES 277-281

Sattorova Nafisa Isomidinovna
REALIZATION OF THE ARTISTIC CONCEPT IN OYBEK'S WORKS 282-285

12.00.00 – LAW

Nodirakhon Abdurakhmanova
LEGAL REGULATION OF BLOCKCHAIN TECHNOLOGIES AND SMART CONTRACTS (COMPARATIVE ANALYSIS) 286-290

Turgunov Murodjon
EXPRESSION OF CRIMES AGAINST HUMAN RELATIONS AND MORALITY IN "AVESTO" 291-298

Sultonov Muxsinjon Muqimovich
THE CONCEPT OF THEFT OF OTHER PEOPLE'S PROPERTY USING INFORMATION TECHNOLOGY 299-309

Xodjiyev Yunus Muxitdinovich
SOME LEGAL ISSUES IN INFORMATION SECURITY 310-315

Makhmudova Khurmat Mukhtorovna
CONSTITUTIONAL BASIS AND GUARANTEES OF LABOR LAW 316-330

Nurullayev Shokhrukh Shukhratillaevich
DIGITALIZATION AND MODERN TRENDS IN ENVIRONMENTAL LEGAL PROTECTION IN THE CONSTRUCTION FIELD 331-337

Otamirzaev Oybek
LEGAL ISSUES OF LIMITING THE USE OF PLASTIC WASTE IN UZBEKISTAN AND FOREIGN EXPERIENCE 338-341

Safarov Jamshid Ismoilovich
THE SIGNIFICANCE OF EXPRESSING CONSENT TO BE BOUND BY A TREATY IN THE DOCTRINE OF INTERNATIONAL LAW IN THE CONSIDERATION OF THE INVALIDITY OF A TREATY, TERMINATION AND SUSPENSION OF ITS OPERATION 342-349

Sharipov Sanjar Sobirovich, Bozorov Azimjon Akhatovich
PUBLIC EVENTS FOR THE ORGANIZATION AND HOLDING OF EVENTS TIMELY ORGANIZATIONAL STRUCTURE OF THE COMPANY IMPLEMENTATION OF PUBLIC AWARENESS ACTIVITIES ESSENCE, SIGNIFICANCE AND CHARACTERISTIC FEATURES 350-357

Normurodova Behruza Kholmuminovna
DIGITAL OPEN SOURCES AND THEIR USE IN DIGITAL FORENSICS 358-366

Nematov Azizbek Golibjon o'g'li
THE NATURE AND IMPORTANCE OF THE TASK OF CRIME PREVENTION IN THE PRELIMINARY INVESTIGATION 367-373

Dadaboeva Dilfuza Nurmatovna
THE SIGNIFICANCE OF THE PARTICIPATION OF NON-GOVERNMENT NON-PROFIT ORGANIZATIONS IN BUSINESS ACTIVITY 374-378

Urazbayev Laziz Shuhrat ogli
ATTACKS ON CRITICAL DIGITAL INFRASTRUCTURES AND THEIR PREVENTION 379-383

13.00.00 – PEDAGOGICAL SCIENCES

Khudoyberganov Doniyor
THE NEED TO DEVELOP THE COGNITIVE COMPETENCE OF YOUNGER STUDENTS 384-388

Hazratov Fazliddin Khikmatovich
FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF STUDENTS THROUGH OBJECT-ORIENTED PROGRAMMING LANGUAGES 389-393

Khojamkulov Rasulbek Kurbon ogli
THE IMPORTANCE OF DEVELOPING DESIGN COMPETENCES OF FUTURE ENGINEERS USING COMPUTER GRAPHICS 394-398

Zakirova Zulkhumor Zairjonovna
THE ROLE OF TEACHER QUESTIONING IN DEVELOPING CRITICAL THINKING SKILLS AS A WAY TO INDEPENDENT LEARNING 399-404

Eshnazarov Murad Karimovich
IMPROVING PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE TEACHERS BASED ON THE HERMENEUTIC APPROACH 405-410

Menglikulov Khairulla Alikulovich
DIFFERENTIAL APPROACH TO FORMING SWIMMING ABILITIES AND SKILLS IN FEMALE STUDENTS 411-415

Komilova Dildora Gulamjanovna
DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF ECONOMICS STUDENTS IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING 416-420

Turdimurodov Dilmurod Yuldashevich
ADAPTIVE REACTIONS OF ATHLETES TO TECHNICAL ACTIONS IN BOXING 421-426

Abdullayev Dilshod Xamidullo o'g'li
CONDITIONS AND METHODS OF TEACHING ACTIVITY GAMES TO CHILDREN 427-432

Akhmedov Akmal
IMPORTANT CRITERIA FOR PREPARING FUTURE PSYCHOLOGISTS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN THE PROCESS OF HIGHER EDUCATION 433-440

Donisheva Gulroʻy Axrorqul qizi
USE OF IT IN THE PROCESS OF LEARNING A FOREIGN LANGUAGE 441-444

Qurbonboyeva Dilfuza Shukur qizi
FORMING COMMUNICATION COMPETENCES OF STUDENTS 445-449

Erkaboev Oybek Mukhammadzhonovich
THE GROWTH RATE OF INDICATORS OF SPECIFIC COORDINATION ABILITIES OF CHILDREN AGED 6 YEARS 450-456

Abatov Jalgasbay Orinbaevich
TEACHING FINE ART LESSONS IN CONNECTION WITH HISTORY 457-463

Akramjonova Feruza Akramjonovna
INFLUENCE OF INNOVATIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT ON THE EDUCATIONAL PROCESS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION 464-468

Makhmudova Zulfiya Khomitovna
ORGANIZATION OF PRESCHOOL EDUCATION AND FAMILY COOPERATION 469-476

Abduvasieva Mahmuda Khamidullo qizi
UNIQUE ASPECTS OF THE CHINESE EDUCATION SYSTEM 477-483

Boboqulov Chori Urolovich
PEDAGOGICAL PROBLEMS IN THE FORMATION OF MENTAL ABILITIES IN PRIMARY CLASS STUDENTS AND THEIR SOLUTION 484-489

Esanova Gulchehra
PRINCIPLES AND METHODS OF PHYSICAL TRAINING OF YOUNG FOOTBALL PLAYERS 490-497

SCIENCE PROBLEMS.UZ

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari
Actual Problems of Humanities and Social Sciences
Volume 4 | Issiue 5 | 2024
ISSN Online: 2181-1342

Received: 22 April 2024
Accepted: 1 May 2024
Published: 10 may 2024

Article / Original Paper

QUESTIONS OF GENESIS OF KELTAMINORA CULTURE

Elmuratov, Bakhodir Abdugapparovich
National Archaeological Center of the Academy of Sciences of Uzbekistan. Base doctoral student
elmuratov1985@bk.ru

Abstract. This article examines the history and monuments of the Keltaminor cultural community, one of the main Neolithic cultures of Central Asia. Organization of an international archaeological expedition to obtain new information about the culture of Keltaminor. It turns out that bone weapons are often overlooked.

Keywords: Keltaminor, Amudarya, Zeravshan, Kyzylkum, Paleolithic, Neolithic, Ayakagitma, Lavlakon technological, typological

KALTAMINOR MADANIYATINING GENEZISI MASALALARI

Elmuratov, Bahodir Abdugapporovich
O'z RFA Milliy arxeologiyasi markazi, tayanch doktorant

Annotatsiya. Mazkur maqolada Markaziy Osiyo neolitining asosiy madaniyatlaridan biri Kaltaminor madaniyati jamoalari tarixi, yodgorliklarni qamrab oladi. Kaltaminor madaniyatiga oid yangi ma'lumotlarni, xalqaro arxeologik ekspeditsiyasi tashkil qilinishi. Suyakdan ishlangan qurollar ko'pincha e'tibordan chetda qolib kelganligi ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Kaltaminor, Amudaryo, Zarafshon, Qizilqum, Paleolit, Neolit, Ayakagitma, Lavlakon texnologik, tipologik

DOI: https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I5Y2024N02

O'zbekiston mustaqillikni ilk yillarida ajdodlarimizni tosh davri makon va topilmajoylarini o'rganish ishlari keng ko'lamda boshlab yuborildi shulardan biri Kaltaminor madaniyatining yangi yodgorliklari topib o'rganish. Ana shunday yodgorliklardan biri Aykagitma makonidir. U 1995-yili O'zbekiston-Polsha xalqaro arxeologik ekspeditsiyasi tomonidan dala qidiruv ishlari natijasida yangi madaniy qatlamlari yaxshi saqlanib qolgan arxeologik yodgorlik topildi va tadqiqot ishlari yetti yil davom etdi. 2002-yili Kaltaminor madaniyatini o'rganish uchun O'zbekiston-Fransiya xalqaro arxeologik ekspeditsiyasi tashkil qilindi. Bu ekspeditsiyaning tadqiqot doirasida Zarafshon qadimiy quyi oqimlari, yaqin ko'l va daryolar, vohaning cho'l atrof-muhit zonalarida mahalliylashgan Kaltaminor yodgorliklar guruhi o'rganildi. Bu vohalardagi tadqiqotlar tufayli ko'plab neolit yodgorliklari, jumladan, Darbozaqir 1 va 2 makonlari aniqlandi[1] . Shunday qilib, Kaltaminor madaniyati jamoalari O'rta Osiyo va Janubiy-G'arbiy Qozog'iston hududlarida tarqalib yashaganliklari ilmiy isbotlandi. Kaltaminorliklar egallagan hudud va tarixiy davrni hisobga olib, arxeologiya fanida Kaltaminor tarixiy-madaniy jamoalari (Keltaminarskaya istoriko-kulturnaya obshnost)

tushunchasi kiritilgan. Ushbu madaniyatning ilk bosqichlari tag qismi qabariq, naqshlarga boy, rangli va chaplama boʻlgan sopol idishlar, yertoʻla tipidagi kichik uylar va plastinali industriyasi bilan xarakterlanadi[2]. 1957-yilda A.V.Vinogradov Kaltaminor madaniyati yodgorliklarini xronologik jihatdan ilk va soʻnggi davrlarga ajratadi. Yana ushbu muallif Zarafshon daryosining Qizilqum oralab oqqan Daryolisoy oʻzanining Ayakagitma hududida madaniy qatlami yaxshi saqlangan boshqa bir yodgorlikni topib, qazishmalar oʻtkazdi. A.V.Vinogradov Kaltaminor madaniyati yodgorliklariga oid yangi arxeologik komplekslar tahlili asosida uning Daryolisoy bosqichi mavjud ekanligini ilmiy asosladi va uning davriy sanasi mil.av. V mingyillikka tegishli degan xulosaga keldi[3] .

A.V.Vinogradov Turkmaniston hududidan oʻtgan asrning 70-yillarida topilgan va Amudaryo quyi oqimining oʻng qirgʻogʻida joylashgan Tumek-Kichijik qabristonini Kaltaminor madaniyati bilan bogʻlaydi. Yodgorlik neolit davri uchun noyob va muhim dafn inshootidir. Qabrlar yakka holda boʻlib, tubi bir yorma qilingan, marhumlar chalqanchasiga yotqizilgan, qoʻllari yon tomonda, baʼzi jasadlarda oxra qoldiqlari qayd etilgan. Marhum bilan birga kam boʻlsa-da tosh qurollar va sopol buyumlar qoʻyilgan, Ular Kaltaminor yodgorliklari kompleksi bilan oʻxshashdir[4] . Bu yodgorlikda qabrlar tuzilishi oʻra tipidagi goʻr bilan yorma goʻrni eslatadigan konstruksiyani beradi.

Oʻtgan asrning 90-yillaridan boshlab Kaltaminor madaniyatiga oid Ayakagitma yodgorligida turli fan sohalari (paleobotanika, arxeozoologiya, polinologiya, mikroiqlim, geologiya, sedimentologiya, mikromorfologiya, topografiya, GIS) boʻyicha 40 ga yaqin mutahassislar izlanishlar olib borishdi. Ayakagitma makonini ham Kaltaminorning klassik yodgorliklari safiga kiritish mumkin. Ushbu makon nafaqat hayvonlarni xonakilashtirish, balki Kaltaminor madaniyatining sanasini 700 ming yilga qadimiylashtirdi.Kaltaminor madaniyati Markaziy Osiyo arxeologiyasida oʻziga xos oʻrin egallaydi. Mazkur madaniyatning dastlabki oʻrganilgan yodgorliklaridan biri Jonbosqalʼa-4 makonidir. Xorazm arxeologik-etnografik ekspeditsiyasi rahbari S.P.Tolstov tomonidan 1939 yil Kaltaminor madaniyati tushunchasi fanga kiritilgan[5] va tabiiyki, bu hududlardan topilgan boshqa barcha neolit davri yodgorliklari Jonbosqalʼa-4 materiallari bilan taqqoslanib qiyosiy oʻrganilgan. Oʻrta Osiyoning boshqa neolit davri madaniyatlaridan farq qiladigan Kaltaminor madaniyati yodgorliklari Xorazm arxeologik ekspeditsiyasining uzoq yillar davomidagi tadqiqot obyekti boʼlgan.Ushbu tadqiqotlar natijasida shu davrga oid Uzboy boʻylari[6], Sariqamish[7], Xorazm hududi[8], Qizilqum[9] va Zarafshonning quyi oqimida[10]koʻplab makonlar ochilgan va oʻrganilgan. Bu izlanishlar tufayli Kaltaminor madaniyati jamoalari Oʻrta Osiyo va Janubi–Gʻarbiy Qozogʻiston hududlarida tarqalib yashaganliklari ilmiy isbotlangan va kaltaminorliklar egallagan hudud hamda tarixiy davr arxeologiyada Kaltaminor tarixiy-madaniy jamoalari tushunchasi bilan fanga kiritilgan.

Kaltaminor madaniyatining oʻrganilishida S.P.Tolstov, A.V.Vinogradov, M.A.Itina, Oʼ.I.Islomov, K.Shimchak, F.Brunet va boshqalarning xizmatlari kattadir.Kaltaminor madaniyatiga oid yangi yodgorliklar topib oʻrganilmoqda. Ana shunday yodgorliklardan biri Ayakagitma makonidir. U 1995-yili Oʻzbekiston-Polsha[11] xalqaro arxeologik ekspeditsiyasi tomonidan topildi va tadqiqot ishlari oʻn yil davom etdi. Tadqiqot natijalari Kaltaminor madaniyatiga oid yangi maʼlumotlarni berdi. Soʻngra 2006-yilda Kaltaminor madaniyatini oʻrganish uchun Oʻzbekiston-Fransiya[12] xalqaro arxeologik ekspeditsiyasi tashkil qilindi. Bu ekspeditsiyaning tadqiqot doirasida Zarafshon daryosining qadimiy quyi oqimi, unga yaqin koʻl

va daryolar, vohaning cho‘l zonalarida mahalliylashgan Kaltaminor yodgorliklari guruhi o‘rganildi[13].

Hozirda Kaltaminor madaniyati uch bosqichga bo‘linadi. Uning ilk bosqichi Daryolisoy bo‘lsa, Jonbosqal’a-4 gullagan davri, Saksovul yoki Qamishli esa yakuniy bosqichidir.

Kaltaminor madaniyatiga oid yodgorliklar hozirda butun Qizilqum (Amudaryo va Zarafshonning eski o‘zanlarini ham qamrab oladi), Amudaryoning o‘rta va quyi oqimi chap sohillarida, Uzboyda, Ustyurtda va Qozog‘istonning qator rayonlarida keng tarqalgan. Kaspiybo‘yining ayrim komplekslarini ham Kaltaminor madaniyatiga kiritish mumkin[14].

Tabiiyki, bunday katta hududlarda madaniyatning to‘liq bir xilligi kuzatilmaydi. Katta o‘xshashlikni tosh buyumlarda kuzatish mumkin, garchi ularda ham ayrim o‘ziga xos mahalliy tafovutlar kuzatilsa-da. Yanada yorqinroq ular sopol idishlarda, ularning shakllarida, naqshlarida va taqinchoqlarda kuzatiladi.

Materiallarni qiyosiy tahlillari bu ulkan hududda topilmalari bir tomondan barqaror umumiy belgilarga, ikkinchi tomondan, madaniy xususiyatlarning barqaror belgilariga ega guruhlarga ega ekanligini ko‘rsatdi. Ushbu guruhlar — mahalliy arxeologik madaniyatlar, aftidan, madaniyati, xo‘jaligi, hayot tarzi jihatdan yaqin yoki qardosh qabilalarning arxeologik jihatdan rayonlashuvining aks etishi hisoblanadi. Hozirda Kaltaminor (yoki Oqchadaryo), Quyi Zarafshon va Lavlakon madaniy guruhlari ajratilgan.

Adabiyotlarda Kaltaminor madaniyati alohida etnik va til guruhiga oid jamoalardan tarkib topganligi borasida ham fikrlar mavjud[15] . A. V. Vinogradov Qizilqumning Janubi-G‘arbiy hududlarida keng ko‘lamda ish olib borib, Kaltaminor madaniyatiga oid yangi yodgorliklarni topib o‘rgandi. Kaltaminor madaniyatini mahalliy variantlarga ajratish, ularni xronologik jihatdan davrlashtirish muammolari ham tadqiqotchilar tomonidan ko‘rib chiqilgan. Kaltaminor madaniyati yodgorliklarini uzoq yillar o‘rgangan A. V.Vinogradov uni uchta hududiy variantlarga (Oqchadaryo, Uzboy va G‘arbiy Qozog‘iston) ajratadi. U Qizilqum guruhiga kiruvchi yodgorliklarni ham alohida variantga ajratilishi mumkinligini ta’kidlagan[16] . Keyinchalik quyi Zarafshon varianti ham ajratilgan bo‘lib, asosli ravishda Tuzkon guruhi nomini olgan.Kaltaminorning ichidagi hududiy tafovutlardan tashqari, O‘zbekiston, Qozog‘iston va Turkmanistonda Kaltaminorga oid deb topilgan yodgorliklarda sinchkov tadqiqotlar o‘tkazilganidan keyingina, ularni ushbu madaniyatga bog‘lash talab qilinadi[17].

Biroq Kaltaminor madaniyatining genezisi masalasi hozirgacha jumboqligicha qolmoqda. Bu haqda turli xil fikrlar ilgari surilgan. Agar Kaltaminorning eng qadimgi belgilari mahalliy kelib chiqish ildizlariga ega bo‘lsa, u Zarafshon vohasida shakllandimi, ayniqsa, er. av. VII ming yilliklarda? Bundan tashqari, er. av. IV ming yilliklarda Kaltaminor tipidagi kamon o‘qlari O‘zbekistonda qayerdan paydo bo‘lganligi masalasi muammolidir. Quyida biz Kaltaminor madaniyatining klassik yodgorligi Ayakagitma makoni quyi qatlamlari tosh industriyasini hamda Samarqand so‘nggi paleolit madaniyati komplekslarini texnologik va tipologik tadqiq qilish asosida qo‘lga kiritilgan ayrim dalillarni keltirib o‘tmoqchimiz.

Hozirda Kaltaminor madaniyatining kelib chiqishi masalasida unga chaqmoqtoshli industriyali baliqchi-ovchi jamoalar asos solgan, degan fikrlar ustuvor bo‘lmoqda[18]. Ta’kidlash joizki, Kaltaminor madaniyati mahalliy mezolit davri jamoalari asosida shakllangan va rivojlangan. Ammo O‘rta Osiyoda mezolit davri hali yetarli darajada o‘rganilmaganligi uchun bu masala o‘zining to‘liq yechimini topgani yo‘q. Ma’lumki, O‘zbekistonda so‘nggi paleolit va

mezolit davri yodgorliklari oʻrtasida miqdoriy disproportsiya mavjud. Buning sababini A.I.Krivoshapkin soʻnggi paleolitga oid materiallarning xato ravishda mezolit davri bilan sanalab yuborilganligida, deb hisoblaydi[19].

Ta’kidlanganidek, Kaltaminor madaniyatining kelib chiqish ildizlari masalasi koʻplab maxsus sinchkov hamda zamonaviy tadqiqotlarni talab qiladi. Ayniqsa, bu madaniyatning aksariyat yodgorliklarida madaniy qatlamlar saqlanmaganligi va oqibatda stratigrafik ketma-ketlikning mavjud emasligi masalani yanada murakkablashtiradi.

Fikrimizcha, Kaltaminor madaniyatining shakllanishida Samarqand soʻnggi paleolit madaniyati jamoalari asos solgan deyish uchun ham ayrim dalillar mavjud. Masalan, Kaltaminorning ilk bosqichiga oid deb topilgan Ayakagitma makoni quyi qatlamlari tosh industriyasi uchirindilar chaqmoqlab olish (53,8 %) texnologiyasida, garchi ushbu uchirindilarga ikkilamchi ishlov berilmagan boʻlsa-da, Samarqand makonida mavjud an’analar kuzatiladi. G.F.Korobkovaning aniqlashicha[20], Samarqand soʻnggi paleolit makonida uchirindilarni keng va tekis zarb maydonchali va distal qismlari yupqa va oʻtkir qilib chaqmoqlab olish an’anasi hukm surgan.

Bundan tashqari, Quyi Zarafshon vohasida aniqlangan 60 dan ziyod Chorboqti topilmajoylari materiallari shubhasiz, tosh davrining turli bosqichlariga oid. Ular orasida faqat va faqat soʻnggi paleolit davri bilan sanalanishi mumkin boʻlgan tosh buyumlar: karane, amyuzo, mikromyuzo va h.k. tipdagi qirgʻichchalar uchraydi. Ushbu tosh buyumlar tosh davrining keyingi bosqichlari uchun xos emas.

Ta’kidlash joizki, ishonarli absolyut sanalarning mavjud emasligiga qaramasdan, yuqori sanab oʻtilgan qirgʻichchalar, shuningdek, mezolit va neolit davrlarida keng tarqaladigan tirnoqsimon mikroqirgʻichchalar Samarqand soʻnggi paleolit madaniyatiga kiritilgan komplekslarda tarqalgan.

Aftidan, Samarqand botigʻini soʻnggi paleolit davrining ikkinchi yarmida egallagan jamoalar bir necha yuz yilliklar ichida Zarafshonning quyi oqimlari va ehtimol, Qizilqum hududlariga keng tarqalgan. Ushbu soʻnggi paleolit jamoalari Kaltaminorga asos solgan va nisbatan qisqa vaqt davom etgan mezolit davri jamoalarining paydo boʻlishiga sababchi boʻlgan.

Kaltaminor madaniyatiga kiritilgan yodgorliklarning ayrimlari xususida quyidagilarni aytish mumkin: fikrimizcha, ayrim kaltaminor tipidagi tipik yoki atipik va oʻxshatib yasalgan (podrajanie) kamon oʻqlarini hisobga olmagan ma’qul. Negaki, umumiy kelib chiqishidan yoki lokal an’analarning mavjud boʻlganligidan qat’iy nazar, ushbu jamoalarning oʻz sotsial tashkilotlari va boshqaruv tizimlari mavjud boʻlganligini hisobga olgan holda aytish mumkinki, ushbu jamoalar yoki jamoa birlashmalari oʻrtasida ekologik makonlar yoki iqtisodiy obyektlar uchun kelishmovchiliklar va oʻzaro nizolar boʻlib turgan. Hindular tarixidan ma’lumki, bunday hollarda ikki qabilaning oʻrtasiga nifoq solish uchinchi qabilaning manfaatlariga mos kelgan. Buning sinalgan usuli ta’kidlangan ikki qabilalardan birining “tashrif qogʻozi”ga aylanib ulgurgan kamon oʻqlarini oʻxshatib yasash va bunday oʻq yordamida ikkinchi qabila vakillariga xufiyona hujum uyushtirish katta samara bergan. Shu nuqtai-nazardan ayrim oʻxshash kamon oʻqlarining komplekslarda uchrashi madaniy birlik haqida gapirish imkonini bermasligi ham mumkin.

“Neolit davri aholisining iqtisodi avval boshdan shoxli hayvonlarni, qoʻy, echkilarni, choʻchqalarni koʻpaytirishga qaratilgan boʻlgan. Shuningdek, xoʻjalikda tuya va otlar ham

muhim rol oʻynagan. Bu hayvonlar 9-ming yillikdan boshlab xonakilashtira boshlangan. Bu holat Oʻrta Osiyo neoliti borasidagi qarashlarimizni anchayin oʻzgartirib yuboradi”[21] .

Neolit davri madaniyatlari haqida gapirganda suyakdan ishlangan qurollar koʻpincha e’tibordan chetda qolib kelmoqda. Masalan, Sazogʻon madaniyatida uchraydigan shoxli hayvonlarning naysimon suyaklaridan silliqlanib ishlangan suyak bigizlardan bir donasi Jonbos 4 makonida ham uchraydi. Ta’kidlash joizki, bunday suyak qurollardan bir nechtasi nisbatan yaqindagina ochib oʻrganilayotgan Toʻda-1 gʻoridan ham topilgan. Biroq tilga olingan yodgorliklar yoki madaniyatlarda oʻxshashliklardan koʻra tafovutlar koʻpchilikni tashkil qiladi. Fikrimizcha, Markaziy Osiyoning neolit davri madaniyatlari haqida gapirganda togʻli, togʻoldi va tekislik madaniyatlariga ajratish maqsadga muvofiq boʻladi. Negaki, ushbu uch xil paleogeografik sharoitlarda ekologik sharoitlar turlicha boʻlgan. Biroq bunday oʻxshash ekologik sharoitlarda ham paleoiqtisod turlicha boʻlishi mumkinligi kuzatilmoqda. Masalan, togʻli hudud neolitiga kiritilgan Janubiy Oʻzbekistondagi Toʻda-1 va Qaynar-Kamar yodgorliklarida makro hamda mikro industriya birgalikda uchraydi. Ammo ushbu yodgorliklarning makroindustriyasi orasida Hisor togʻli neolit madaniyatidagi singari chopper va choppinglar uchramaydi[22].

Ayrim mutaxassislar Sazogʻon madaniyatining kelib chiqish ildizlarini Qizilqum hududi mezoliti bilan bogʻlaydilar[23]. Biroq Sazogʻon madaniyati Qizilqum mezolitidan koʻra koʻproq Janubiy Oʻzbekiston hududi ilk neolit davri komplekslariga oʻxshashdir (Qaynar-Kamar va Toʻda-1 gʻor makonlari).

Yuqorida keltirilgan qisqacha rakursdan kelib chiqib, Kaltaminor madaniyatini oʻrganishda quyidagi muammolar yuzaga keldi:

Kaltaminor madaniyatining barcha yodgorliklarini yangi zamonaviy tadqiqot usullari yordamida qayta tadqiq qilish zarurati tugʻildi, negaki oʻtgan asrda komplekslarni oʻrganishda foydalanilgan usullar eskirdi. Materiallarni chuqur tahliliy tadqiq qilish va avvalgi yuzaki qiyosiy tahlillardan voz kechish zarur.

Texnokomplekslarni zamonaviy usullar yordamida oʻrganish tadqiq qilinayotgan industriyalarning madaniy-davriy xususiyatlarini aniqlash imkonini beradi (ayniqsa, gap Kaltaminorning aksariyat aralash va absolyut sanalash imkonsiz komplekslari haqida borganda).

Xullas, Kaltaminor madaniyati yodgorliklarini oʻrganish oʻtgan XX asrning 80-yillaridan buyon davom etmoqda. Bu davr mobaynida Markaziy Osiyoning Joytun, Xisor, Markaziy Fargʻona va Shimoliy Qozogʻiston neolit davri yodgorliklari bilan bir qatorda, keng qamrovli oʻrganilmoqda. Mazkur madaniyatning paydo boʻlishi, tarqalishi, rivojlanish bosqichlari, xoʻjaligi (xonakilashtirish orqali chorvachilik), moddiy madaniyati (sopol va tosh buyumlar, oʻziga xos payanoklar) haqida koʻplab ma’lumotlar toʻplangan, maqola va kitoblar e’lon etilgan. Biroq xali bu madaniyatni oʻrganishda ayniqsa, uning kelib chiqishi, geografik tarqalishi chegaralari, sanalashtirishida ayrim muammolar bor. Ayniqsa, keyingi yillarda xorijlik hamkorlar bilan ma’lum ishlar amalga oshirildi. Yurtimizda va xorijda qoʻllanilayotgan zamonaviy uslub va ishlanmalar yordamida ma’lum ijobiy natijalarga erishilmoqda. Chunki Kaltaminor tarixiy-madaniy birligi geografik jihatdan choʻl dashtlar (Rossiya, Ural), eng qadimgi dehqonchilik vohalari (Turkmaniston va Oʻzbekiston), togʻli va togʻoldi hududlari (Tojikiston va Afgʻoniston) tutashgan chorrahada joylashgan. Bu holat Kaltaminor madaniyatini oʻrganish naqadar ahamiyatga ega ekanligini anglatadi. Yaqin kunlargacha ushbu

hudud muste davri odamlari tomonidan oʻzlashtirilganligi, soʻnggi paleolit davri yodgorliklarining deyarli uchramasligi va neolit davri populyatsiyalari tomonidan keng oʻzlashtirilganligi haqidagi qarashlar ustun boʻlib keldi. Bu yerdagi neolit davriga oid Kaltaminor madaniyatining kelib chiqishi aniqlanmasdan qolmoqda edi.

Nima boʻlganda ham hozirgi bilimlar darajasida aytish mumkinki, Kaltaminor madaniyatining kelib chiqishi okulturatsion emas, balki mahalliy avtoxton ildizlarga ega.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Исламов У.И. Кельтеминарская культура на Махандарье. // НРС. Ташкент. 1961.-С. 38.;
2. Виноградов А.В. Древние охотники и рыболовы Среднеазиатского междуречья // ТХАЭЭ. XIII. М., 1981. -С.114.
3. Виноградов А.В. К вопросу о южных связах кельтеминарской культуры. // СЭ. № 1. М., 1957.-С. 44.
4. Виноградов А.В., Итина М.А., Яблонский Л.Т. Древнейшее населения низовьийАму-Дарьи. Археолого-палеантропологическое исследование. М., 1986. -С. 35.
5. Толстоа С.П. По древним дельтам Окса и Яксарта. М., 1962. -С. 27.
6. Итина М.А. Памятники первобытной культуры верхнего Узбоя //ТХААЭЭ. Т. 2. М.: 1958. -С. 37.
7. Толстов С.П., Кесь А.-С., Итина М.А., Андрианов Б.В. Низовья Аму-Дарьи, Сары-Камыш, Узбой. История формирования и заселения// МХЭ. 3. М., 1960. -С. 77.
8. Виноградов А.В. Новые материалы для изучения кельтеминарской культуры // МХЭ. Вып. 6. М., 1963. -С.36.
9. Вактурская Н.Н. О поездке в Южные Кызылкумы в 1955 г. МХЭ. Вып 1. М., 1959. -С.165.
10. Гулямов Я.Г. Археолгические работы к западу от Бухарского оазиса // ТИИА АН УзССР. Вып. 8. Т. 1956. -С.14.
11. Khudzhanazarov M., Szymczak K., BrunetF., Some Neolithic and Early Bronze Age Findsfrom Makhandaria Region // История Узбекистана в археологических и писменних истонниках. Ташкент, 2005. -P. 14.
12. Brunet F.Pour une nouvelle étude de la culture néolithique de Kelteminar, **O**uzbékistan// Paleorient. № 31/2. Paris. 2005. -P. 87-106.
13. Джўрақулов М.Д., Холматов Н.Ў., Хужаназаров М. 5-боб. Неолит-янги тош даври//Ўзбекистон тарихи. Хрестоматия. 1-жилд. Тошкент. 2014. -Б.45; -Б. 119.
14. Брюне Ф. О новом исследовании неолитической Кельтеминарской культуры // Археология и история Центральной Азии в трудах французских ученых. Т.1. Самарканд, 2014. -С. -С.69.
15. Исламов У.И. Неолитическая культура в низовьях Зарафшана. Автореф. дисс… канд.ист. наук. Л., 1963.-С. 16.
16. Виноградов А.В. Кельтеминарская культура. М.: Автореф. дисс… канд.ист. наук. М., 1957.-С. 11.
17. Джуракулов М.Д., Холматов Н.У. Мезолит и неолит Зарафшана. Ташкент, 1991. -С.17-23.
18. Виноградов А.В. К вопросу о южных связах кельтеминарской культуры. // СЭ. № 1. 1957. -С. 44
19. Кривошапкин А.И. Обирахматский вариант перехода от среднего к верхнему палеолиту на территории Центральной Азии. Автореф. дисс.....на соиск. ученой степени д.и.н. Новосибирск. 2012. -С. 40.

20. Коробкова Г. Ф. Трасологическое исследование в каменного инвентаря Самаркандской стоянки. (По материалам 1958—1960 гг.) // Палеолит и неолит СССР. // МИА. Т. 7 № 185. Л, 1972. -С. 168.
21. Szumchak K., Khujanazarov M. Exploring the Neolithic of the Kyzyl-KumsAjakagytma “the site” and other collection. Warshawauniversity 2006.-P.-77
22. Сайфуллаев Б.К., Жоу Синг, Ҳасанов М.Ҳ. Отчет о проделаннҷх работ Узбекско-Китайской экспедиции в 2018 году в гроте Тода 1 в Байсунтау. Самарканд. Архив ИАИ АН РУз. 2018. -С. 16.
23. Джуракулов М.Д., Холматов Н.У. Мезолит и неолит Зарафшана. Ташкент. 1991. -С.17-23.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).